

serne og mindst i menighedsrådene. Jo flere lokale interessegrupper, der var inden for et felt i en kommune, desto dårligere chancer havde landbokvinderne for at blive valgt. Den bedste chance havde de i de små, homogene kommuner domineret af grundtvigianske gårdmænd.

Bogen er et publiceret speciale, hvilket bl.a. afspejler sig i, hvor tæt læseren bringes ind i de metodiske overvejelser og grundlag. Et lidt bredere perspektiv på kønsforskningen generelt og især forskningen i den kvindelige valgret ville have styrket nogle af de perspektiver, der bringes frem. Ikke desto mindre dokumenterer undersøgelsen landbokvindernes hidtil ikke klarlagte deltagelse i det lokale rådsarbejde i begyndelsen af 1900-tallet. Dermed bidrager den til et opgør med forestillingen om kvinden og specifik landhusmoderen som kun beskæftiget i hjemmet og ikke engageret i det lokale samfund i denne periode.

Nina Koefoed

| POUL F. KJÆR & NIKLAS OLSEN (RED.): *Critical Theories of Crisis in Europe. From Weimar to the Euro*, Rowman & Littlefield International, New York & London 2016, 272 s., 24.95 £.

Hjälp, krisen är över oss! Men vad innebär det när ett samhälle drabbas av en ekonomisk, politisk eller social kris? Hur skiljer sig en typisk „kris“ från katastrofer, krig eller bara svåra tider i största allmänhet? Hur skiljer den sig från normaltillståndet? Och är det meningsfullt att jämföra samtida krissituationer – som den så kallade flyktingkrisen 2015 – med 1930-talets stora, samhällsomstörtande kriser?

Detta är frågor som avhandlas i denna tvärvetenskapliga antologi, där fjorton forskare från olika delar av världen ger sig i kast med krisbegreppets historia och morfologi. Redaktörer är Poul F. Kjær (CBS) och Niklas Olsen (KU), statsvetare respektive historiker, som även har levererat egna analyser och ett fylligt introduktionskapitel. Kronologiskt står perioden från mellankrigstiden till finanskrisen 2009 i fokus, men volymen innehåller avstickare som pekar såväl bakåt i tiden som framåt mot möjliga framtidsscenarier för det internationella och icke minst europeiska samarbetet.

Introduktionskapitlet tecknar ett teoretiskt ramverk som tydligt binder ihop de analytiska kapitlen. Redaktörerna tar avstamp i nutidens krisdiskurser och skriver redan på första sidan att Europa „once again“ befinner sig mitt i en kris. Syftet med boken är att skapa „a historical and conceptual link“ mellan nutida krisförhållanden och dem som hemsökte Europas samhällen under såväl den oroliga mellankrigstiden som energikrisens 1970-tal.

En av de analytiska huvudpoängerna i boken är att 1900-talets och 2000-talets stora kriser varken kan förklaras i ekonomiska eller teknokratiska termer. Nej, de europeiska krisernas hjärta är snarare politiskt – eller närmare bestämt: de är „crises of public power and authority”. De komplexa kriserna i Weimartidens Tyskland, som resulterade i nazisternas katastrofala *Machtübernahme* 1933, fungerar i sammanhanget som historisk referenspunkt och varnande exempel. Skillnaden mellan vår tids EU och Weimartidens Europa är naturligtvis enorm, vilket studiens forskare framhäver med all önskvärd tydlighet, ändock finns det oroväckande många beröringspunkter i själva krisens väsen. Kjær och Olsen talar om en pågående upplösning av de kollektiva rättsliga referensramar („frameworks“) som utgör grundvalen för den gemensamma normbildningen i ett samhälle. Precis som under Weimartiden utmanas denna „existing normative grid of society“ i dag av politiska rörelser och aktörer i olika delar av Europa.

De analytiska bidragen pekar i många olika riktningar, men tonvikten vilar på politiska, ekonomiska, rättsliga och filosofiska aspekter av krisfenomenets historia. Många av kapitelförfattarna tar liksom redaktörerna avstamp i den tyske historikern Reinhart Kosellecks förståelse av krisen som historiskt grundbegrepp. Enligt Koselleck har krisbegreppet en dubbel innebörd. Den ena pekar mot krisen som specifik händelse („event“, „rupture in time“), medan den andra handlar om ett pågående tillstånd av osäkerhet och hotande riskelement. I det sistnämnda avseendet är krisen att betrakta som en inneboende komponent i moderniteten. I sitt eget analyskapitel framhäver Kjær att drivkraften bakom detta pågående kristillstånd i hög grad kan tillskrivas diskrepansen mellan historiskt situerade förväntningar på framtiden och människors erfarenheter av konkreta förändringsprocesser.

I ett av de mer förtjänstfulla kapitlen går den brittiske statsvetaren David Runciman i närstrid med krisbegreppets tidsmässiga dimensioner. En kris har nämligen ingen tydlig början eller avslutning, till skillnad från exempelvis ett krig, som är väsentligt lättare att precisera och definiera i förhållande till tidsaxeln. Den danske idéhistorikern Mikkel Thorups bidrag är också värt att framhålla. Han undersöker krisföreställningarna hos nutidens antimuslimska höger i Europa och inplacerar dem i en bredare idéhistorisk kontext med rötter i reaktionen på den franska revolutionen. Den yttersta högerens ideologiska utveckling i Europa har allt sedan 1789 präglats av en „profoundly politicized experience of loss and defeat“, varför krisbegreppet har förlänats en prominent placering i dess politiska retorik och världsbild.

Sammantaget är detta en mycket lyckad studie som ger nya och stimulerande perspektiv på såväl krisbegreppets som den europeiska integrationens – eller desintegrationens! – historia. Men den väcker na-

turligtvis också frågor om sammanhang som inte ges plats i de empiriska undersökningarna, till exempel om den roll som nya medier och kommunikationsteknologier har spelat i de europeiska krisernas historia.

Andreas Marklund

| THOMAS ROSLYNG OLESEN: *Da værfterne lukkede. Transformationen af den danske værftsindustri 1975-2015*, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2016, 375 s., 348 kr./278 kr. (online-køb fra forlaget).

I denne vellykkede bearbejdning af sin ph.d.-afhandling fra 2012 diskuterer forfatteren, som er adjunkt ved Institut for Innovation og Organisationsøkonomi, CBS, i hvilken grad dansk skibsindustri evnede at udnytte branchens nedarvede kompetencer under og efter den lange række af værftslukninger fra slutningen af 1970'erne og de følgende 20 år frem. Bogen behandler ikke kun omstillingsprocessen, men også de ofte nervepirrende forløb der førte frem til lukningerne.

Et blik på branchens stilling i dag antyder at det ikke gik så slemt som man kunne frygte. Danske Maritime, den reorganiserede Skibsværftsforening, oplyser at den teknisk-maritime branche i dag beskæftiger 40.000 mennesker i en alsidig og fleksibel struktur som omfatter en stor mængde virksomheder. Det fremgår af den her anmeldte bog at nybygningsværfterne i 1975 kun havde ca. 16.000 ansatte. Det skal dog erindres at branchen også dengang omfattede mere end nybygning, og at de store værfter gav arbejde til en skov af underleverandører. Ikke desto mindre indikerer tallenes proportioner at skibsteknik trods de store arbejdspladsers nedtur har overlevet som fremtrædende element i det danske industribillede.

Omstruktureringen har fulgt det samme mønster som i andre brancher: Øget vægt på højere uddannet arbejdskraft, dog også med faglærte arbejdere i en fremtrædende position, mens til gengæld ufaglærte og specialarbejdere har betalt dyrt i form af mistede arbejdspladser.

De økonomiske kriseperioder i den behandlede periode, med svigtende efterspørgsel på tonnage, hjalp omstillingen på vej, men den dybere årsag var den globale omplacering af skibsbyggeriet fra Europa til Asien, hvilende på en kombination af teknologioverførsel og forskel i lønniveau. Japan opbyggede en førerposition allerede i 1960'erne; efter 1980 har Sydkorea og efterhånden Kina erobret dominerende markedsandele, mens Europa med sine høje omkostninger længe kun har stået for en beskedent portion. Bygningen af et skib, og dermed også de asiatiske ingeniørers og arbejderes kompetencer, omfatter naturligvis meget andet end at svejse den ene store stålplade sammen